

Redogörelse

1975/76: 16

Styrelsens för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond berättelse över fondens verksamhet och förvaltning under år 1975

1976-02-25

Till riksdagen

Styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond får härmed avge berättelse över fondens verksamhet och förvaltning under år 1975.

Ledamöter och suppleanter i styrelsen vid årets utgång:

professor Hans Meijer (ordförande)

suppleant: professor Örjan Lindberger

riksbankschefen Krister Wickman (vice ordförande)

suppleant: bankokommissarie Lars Hansson

riksdagsledamot Stig Alemyr

suppleant: riksdagsledamot Stig Gustafsson

riksdagsledamot Jan Bergqvist

suppleant: riksdagsledamot Maj Britt Theorin

riksdagsledamot Lennart Pettersson

suppleant: riksdagsledamot Ingemar Leander

riksdagsledamot Rune Gustavsson

suppleant: riksdagsledamot Bertil Fiskesjö

riksdagsledamot Bertil af Ugglas

suppleant: riksdagsledamot Hans Nyhage

riksdagsledamot Ingemar Mundebo

suppleant: riksdagsledamot Ola Nyquist

professor Arne Engström

suppleant: professor Kai Siegbahn

professor Bengt Gustafsson

suppleant: professor Marianne Frankenhaeuser

professor Lennart Hjelm

suppleant: professor Torsten Hägerstrand

Filosofie doktorn, docent Nils-Eric Svensson har under året varit fondens direktör och chef för dess kansli.

Styrelsen har under året sammanträtt fyra gånger. De vid sammanträdena

behandlade ansökningarna om forskningsanslag har beretts bl. a. genom att i flertalet fall utlåtanden inhämtats från särskilda sakkunniga. Som förberedelse för styrelsens beslut har inkommande ansökningar vidare behandlats i olika arbetsgrupper, i vilka ingått dels företrädare för fondens styrelse, dels sakkunniga utanför styrelsen. De fem av styrelsen utsedda arbetsgrupperna hade vid årets utgång följande sammansättning.

Arbetsgrupp 1: Hansson, Hägerstrand, Pettersson, af Ugglas samt professorerna Gunnar Arpi, Sven-Erik Johansson, Lars Werin.

Arbetsgrupp 2: Bergqvist, Frankenhaeuser, Meijer, Nyquist samt professorerna Carl-Gunnar Janson, Karl-Erik Wärneryd.

Arbetsgrupp 3: Fiskesjö, S. Gustafsson, Leander, Meijer, Mundebo samt professor Leif Lewin.

Arbetsgrupp 4: Bergqvist, Engström, B. Gustafsson, R. Gustavsson, Hjelm, Siegbahn, Theorin samt professor Erik Rudberg.

Arbetsgrupp 5: Alemyr, Lindberger, Nyhage, Wickman samt professor Carl Ivar Ståhle.

Styrelsen har vid sitt majsammanträde utsett två s. k. områdesgrupper. Deras uppgift är att kartlägga forskningsbehov och föreslå åtgärder i syfte att främja vetenskaplig forskning inom problemområden som bedömts angelägna men hittills inte tillräckligt uppmärksammade. Grupperna har följande benämning och sammansättning.

1. *Människan och arbetslivet:* professor Edmund Dahlström, docent Bertil Gardell, fil. dr Gunn Johansson (sekr), verkstadsklubbssordförande Göran Johansson, ombudsman Leif Kjellstrand, SIF-klubbssordförande Myril Malmström, docent Töres Theorell, ombudsman John Östlund.

2. *Människan och kommunikationsteknologin:* docent David Ingvar, ombudsman Erik Karlsson, utbildningschef Lennart Larsson, tekn.dir. Torsten Larsson, docent Karl-Erik Rosengren, teol.lic. Anne-Marie Thunberg, fil.kand. Lennart Weibull (sekr), professor Karl-Erik Wärneryd.

Ordförande i båda områdesgrupperna är fondens direktör.

Av under året tillgängliga medel har anslag beviljats med sammanlagt 19,3 milj. kr. Av dessa och tidigare beviljade anslagsmedel utbetalades under år 1975 ett sammanlagt belopp av 22,9 milj. kr. Fondens styrelse har dessutom vid sitt novembersammanträde beviljat anslag för tillsammans 5,6 milj. kr. att utgå ur de under år 1976 disponibla medlen. Summan beviljade men ännu inte utbetalda anslag utgjorde vid årets utgång 13,8 milj. kr.

Beviljade anslag disponeras enligt de särskilda villkor som finns angivna i kontrakt med varje anslagsmottagare och enligt de regler för anslagsmottagare och anslagsförvaltare som fonden utfärdat. Praktiskt taget alla forskningsanslag från fonden förvaltas av statlig läroanstalt, som också är arbetsgivare för den personal som avlönas från anslagen. Den under året till läroanstalterna utbetalade förvaltningsavgiften (1 %) finns redovisad i den följande specifikation av omkostnader för 1975 (punkt 7).

I en särskild bilaga lämnar fonden en närmare redogörelse för de nya projekt, till vilka anslag beviljats under år 1975. Bilagan innehåller dessutom vissa statistiska uppgifter rörande de behandlade ansökningarna. I verksamhetsberättelsen för år 1974 redovisades i översiktlig form alla anslag som ditintills beviljats av fonden.

Förvaltningen av fondens medel – vad gäller de värdepapper vilkas avkastning styrelsen disponerar – har handhåfts av riksbanken. Fondens ställning per den 31 december åren 1974 och 1975 har redovisats såsom bilaga 2 till fullmäktiges i riksbanken berättelse om bankens tillstånd, rörelse och förvaltning under år 1975. Därav framgår bl. a. att till fonden under år 1975 influerats räntor och andra intäkter till ett belopp av kr 25 955 083:20. Då fondens omkostnader uppgått till sammanlagt kr 1 104 198:90, blev fondens nettointäkt detta år kr 24 850 884:30.

I den av fullmäktige i riksbanken avgivna berättelsen för år 1975 har inlagits balansräkning och resultaträkning för Riksbankens jubileumsfond. Dessa återges här tillsammans med specifikation av fondens omkostnader.

Balansräkning

per den 31 december 1974 och 1975

	1974	1975
<i>Tillgångar</i>		
Obligationer utfärdade av		
Svenska staten	226 402 250.-	226 402 250.-
Hypoteksinrättningar	141 554 500.-	139 793 375.-
Kommuner	21 180 750.-	23 170 750.-
Industrier m. fl.	31 684 850.-	31 764 800.-
Checkräkning i riksbanken	870 307 68	2 491 623 21
Postgiro	7 203 05	41 072 22
Kassa	500.-	500.-
	Kr 421 700 360.73	Kr 423 664 370.43

<i>Skulder</i>		
Kapitalkonto	382 708 420.96	382 708 420.96
Beviljade, ej utbetalda anslag	17 467 682.95	13 752 885.62
För pensionsavgifter m. m. reserverade medel	2 356 593.42	2 165 549.03
Disponibla medel	28 513.58	1 272.40
Ej utnyttjade anslag	281 160.94	168 956.12
Innehållen skatt	16 163.-	16 402.-
Årets nettointäkt	18 841 825.88	24 850 884.30
	Kr 421 700 360.73	Kr 423 664 370.43

Resultaträkning

	1974	1975
<i>Utgifter</i>		
Omkostnader	938 319.16	1 104 198.90
Fondens nettointäkt	18 841 825.88	24 850 884.30
	Kr 19 780 145.04	Kr 25 955 083.20
<i>Inkomster</i>		
Ränteinkomster netto	19 676 094.40	25 913 212.30
Övriga intäkter	104 050.64	41 870.90
	Kr 19 780 145.04	Kr 25 955 083.20

Specifikation av omkostnader för år 1975

1. Arvoden till styrelsen (inkl. arbetsgrupper)		148 500:—
2. Lönekostnader		310 025:46
varav arbetsgivaravgifter m. m.	45 300:—	
3. Sjukvård		1 380:35
4. Resersättningar		20 462:15
5. Lokalkostnader		65 351:90
6. Expenser		115 174:23
varav inventarier	25 714:95	
telefon	6 431:30	
kopiering	26 975:—	
kontorsmateriel	39 516:71	
övriga expenser	16 536:27	
7. Projektomkostnader		443 304:81
varav arvoden till sakkunniga	184 054:—	
konferenser	58 574:81	
förvaltningsavgift	200 676:—	

 S:a kr 1 104 198:90

En fortlöpande räkenskapsmässig granskning av fondens verksamhet och förvaltning har utförts av rikshankens revisionsavdelning. Verksamhetsberättelse för fonden kommer i enlighet med föreskrift i fondstadgarna att överlämnas till riksdagens revisorer.

Stockholm den 25 februari 1976

Hans Meijer

Krister Wickman

Bertil af Ugglas

Stig Alemyr

Ingemar Mundebo

Jan Bergqvist

Arne Engström

Lennart Pettersson

Bengt Gustafsson

Rune Gustavsson

Lennart Hjelm

Nils-Eric Svensson

RIKSBANKENS JUBILEUMSFOND 1965–1975

I det följande presenteras under avsnitt A (s. 6–34) sammanfattningar av projektplanerna för de nya forskningsprojekt som under 1975 beviljats anslag från fonden. Vidare redovisas under avsnitt B (s. 34–37) vissa statistiska uppgifter rörande verksamheten 1965–1975.

A. Nya projekt som beviljats anslag år 1975**Företagsekonomi**

Bo Hedberg:

The Dynamics of Organizational Stagnation, dnr 75/33

Syfte: (1) att inventera och sammanställa de planeringsproblem, som sammanhänger med organisationsstagnation, (2) att identifiera utvecklingsmöjligheter i andra dimensioner än de som avspeglas i de traditionella prestationsmått, samt (3) att utveckla preskriptiva modeller som kan förbättra organisationers anpassningsförmåga och förmåga att utvecklas i icke-expansiva miljöer.

Arbetsmetoder: Inom forskningsprogrammet pågår för närvarande tre delprojekt:

1) "Tekoföretags anpassning till icke-tillväxttillstånd". Analyser av strategiska händelseförlopp hos stagnerande teko-företag. (Anders Ericson)

2) "Anpassning från tillväxt". Studier av hur kunskapsanvändning och fördelningen av problemidentifieringsuppgifter påverkar stagnerande statliga organs anpassningsförmåga och problemmedvetenhet. (Gill Lidström)

3) "Preskriptiva modeller för annorlunda organisationsutveckling". Modellbygge på grundval av tidigare insamlat empiriskt material samt laborieexperiment och simuleringstudier. (Bo Hedberg)

Förväntade resultat

De beskrivande fallstudierna av stagnerande företag och förvaltningar väntas leda fram till ökade insikter i hur organisationer kan upptäcka och i tid förbereda sig för icke-tillväxtmiljöer. Övergången från tillväxt till icke-tillväxt bör kunna underlättas, om man har en klar uppfattning om vilka anpassningsproblem som vanligtvis uppstår. För närvarande finns mycket få studier av organisationers problem vid långvariga stagnationsförlopp. Projektet bör leda fram till förslag som kan förbättra innovationsförmågan och vitaliteten i sådana organisationer.

Fältstudierna skall leda fram till principer och modeller för utformning av organisationer som lättare än de nuvarande kan anpassa sig till och utvecklas i resursknappa miljöer.

Anders Edström:

Företagssamarbete, dnr 75/16

För att förstå näringslivets fortsatta utveckling mot ökad koncentration och därmed sammanhängande konkurrens- och beroendeförhållanden mellan företag, är kunskap om företagens benägenhet att samarbeta samt samarbetets form och styrning av stor betydelse. Samarbete innebär dels en bindning och samordning av olika företags verksamhet som inte kommer till uttryck i konventionella mått på koncentrationsgraden, dels en inbyggd potential för ytterligare strukturella förändringar, t. ex. i form av än närmare samarbete eller fusion. Den styrning och kontroll som ett enskilt företag kan uppnå över en verksamhet som bedrivs i samarbete kan på grund av beroendeförhållandets art och den gemensamma verksamhetens natur få betydelse både på företags-, regional och nationell nivå.

Ur det enskilda företags synvinkel är samarbete ett bland flera alternativ för utveckling. Samarbetsbenägenheten kan dock tänkas variera dels mellan olika faser i företags utveckling totalt sett, dels mellan olika faser i utvecklingen av enskilda verksamhetsgrenar. Detta beror främst på att behovet av styrning och kontroll av verksamheten varierar. Kunskap om förutsättningar och hinder för samt konsekvenser av företagssamarbete under olika faser av ett företags utveckling är av väsentlig praktisk och teoretisk betydelse.

Forskningsprojektet är koncentrerat till företagsnivån, främst kartläggning av förekomsten av företagssamarbete, styrning och kontroll av gemensam verksamhet samt variationer i samarbetsbenägenhet mellan olika faser i ett företags utveckling. För att få en mer fullständig förklaring av företagens beteende och dess konsekvenser är det dock angeläget att särskilt markera kopplingar till mera övergripande system (branschnivån) och till närmast underordnade system (mikronivån). Dessa kopplingar ger utgångspunkter till än mer ambitiösa tvärvetenskapliga projekt.

Nationalekonomi

Per Anders Örtendahl:

Regionala produktivetsjämförelser: En känslighetsanalys med avseende på empiriskt metodval, dnr 75/100

Projektets syfte är att jämföra olika empiriska metoder för skattning av regionala skillnader i effektivitet inom plastvaruindustrin. Följande punkter i analysen varierar:

1a) Regionklassificering genom klustring på basis av en uppsättning regionala karaktäristika

1b) Regionklassificering enligt en ny ekonometrisk metod

1c) Regionklassificering enligt H-regionindelningen

2a) Geometrisk aggregering (summering av faktorinsatser och produktion via logaritmer) upp till kommunblocksnivå

2b) Aritmetisk aggregering (summering av faktorinsatser och produktion) upp till kommunblocksnivå

3a) Bruttovinst som proxy på kapitaltjänster

3b) Korrigerad bruttovinst som proxy på kapitaltjänster

4a) Aggregering av arbetskraften genom summering av antalet sysselsatta

4b) En viss "disaggregering" av arbetskraften. I detta fall tillämpas faktoranalys på samtliga variabler som återspeglar företagsinterna produktionsförhållanden.

Antalet möjliga metodvarianter är 24. Bland dessa återfinns tex den som Y Åberg använt i den studie han utförde åt ERU (punkterna 1c, 2b, 3a och 4a) och den som vi tidigare använt inom ramen för projektet regionala produktivitetssjämförelser: En industrialanalys (punkterna 1b, 2a, 3b och 4b). Projektet beräknas kunna genomföras på sex månader. Etapperna är följande: 1/7-15/9: metodutveckling och datainsamling (vissa data finns redan). 16/9-31/10: programmering och databearbetning. 1/11-31/12: resultatanalys och dokumentering.

Pavel Pelikan:

Theory of economic systems and their malfunctions. dnr 75/148

The study belongs to the field of Comparative Economic Systems. As most of economic theory deals with one specific system only, namely (capitalist) market system, this field is recognised as still missing a solid theoretical framework within which various types of economic systems could be equally well analysed. One purpose of the present study is to provide such a framework and thus make a significant theoretical contribution to this field.

The main purpose, however, can be seen in providing knowledge for a specific social problem, namely, the choice of the type of economic system for a given society. This problem keeps arising in virtually every society, be it at the level of intellectual discussions or as an urgent policy issue. Alternatives of such a choice can be usually grouped into three categories: (1) maintain the status quo, (2) modify it by a reform, (3) replace it by a radically different solution.

This purpose precludes the usual simplifications which abound in theoretical economics. Original procedures are developed in order to reach meaningful rather than misleading conclusions. Economic systems and their

performance must be described in a sufficiently complete way as not to omit aspects, in which *some* systems may show crucial weaknesses. As a consequence, rather complex models are used which do not allow for straightforward analytical solutions. Viability and malfunctions rather than optimality must become the leading criteria. The analysis is then conducted in two pragmatically valuable ways: (1) search for causes of observed malfunctions in a given system (diagnosis), (2) prediction of performance (including possible malfunctions) in blueprints for changes (prognosis).

Harald Niklasson:

Invandringspolitik och konjunkturutveckling – en studie av politiska och administrativa beslutsprocesser i samband med invandringen och åtföljande konjunkteffekter. dnr 75/88

Projektets syfte

Projektet syftar till att ge ökad kunskap om hur immigrationspolitiska åtgärder och variationer av immigrationens omfattning påverkar den svenska konjunkturutvecklingen och om hur bakomliggande politiska och/eller administrativa beslutsprocesser är beskaffade.

Projektets betydelse

Projektets vetenskapliga betydelse ligger främst i att det är en integrerad nationalekonomisk och statsvetenskaplig studie. En mycket stor och kanske ökande del av det beslutsfattande, som avgör t ex produktionens inriktning och fördelning i ett samhälle som vårt, är ej baserat på enkla kriterier av i traditionell mening huvudsakligen ekonomisk natur utan framstår i stället som resultatet av ganska så komplicerade politiska eller administrativa beslutsprocesser i vilka många andra slag av restriktioner och hänsynstaganden än de som brukar beaktas i ekonomiska analyser spelar en central roll. Å andra sidan kan en aldrig så ingående studie av sådana beslutsprocesser bli tämligen ointressant om den ej inkluderar en analys av de samhälls-ekonomiska konsekvenserna av de beslut som processerna leder till. Det aktuella projektet innehåller båda dessa led. Projektets praktiska betydelse ligger främst i dess anknytning till migrationsproblematiken, dvs flyttningsströmmar såväl till som inom Sverige. Eftersom projektet berör den olösta och mycket betydelsefulla frågan om immigrationens konjunkteffekter, kan det på ett värdefullt sätt komplettera tidigare genomförda studier, bl a Eskil Wadensjös och invandrarutredningens.

Marian Radetzki:

Development through Minerals Exports. dnr 74/162

Syftet är att underlätta utformningen av den långsiktiga ekonomiska politiken i u-länder som är starkt beroende av mineralexport. De för dylika länderspecifika ekonomiska, sociala, politiska och juridiska problemen kommer att definieras. Orsakerna till dessa problems uppkomst kommer att analyseras. Forskningsarbetet avses utmynna i underlag till utvecklingsstrategier som hjälper de mineralexporterande u-länderna att undvika mineralberoendets traditionella problem.

Kopparn och de kopparexporterande u-länderna utgör fokus för detta projekt. Erforderliga data för analysen måste samlas både i de kopparexporterande u-länderna och hos specialiserade institutioner som CIPEC eller de multinationella kopparbolagen. Slutsatserna av arbetet kommer att generaliseras till att gälla också andra mineraler och länder än de som detaljstuderas.

Problemställningarna kommer att angripas från många utgångspunkter. Avsikten är således att utnyttja ekonomisk historia, ekonomisk tillväxt- och utvecklingsteori och de uttömliga naturresursernas ekonomiska teori, men också erfarenheterna från internationella råvaru marknadsarrangemang och studier av maktpolitik och juridisk praxis på det internationella fältet, vid analys av de problem som tas upp till behandling.

Bo Axell:

Inflationsprocessens mekanismer – studier i dynamisk prisbildningsanalys. dnr 75/62

Den under senare år accelererande inflationen har blivit ett av våra allvarligaste samhällsproblem. Ekonomisk teori är förhållandevis utvecklad vad beträffar analys av inflationsprocesser. Detta har bl a sin grund i att makroteorin under en lång tid varit Keynesianskt dominerad samt att prisbildningsteorin praktiskt taget genomgående varit statiskt formulerad.

Projektet avser att utveckla teorier för hur prisbildningen sker över tiden på marknader där konsumenter och företag agerar under ofullständig information. Speciellt är syftet att utifrån modern sökteori, dvs modeller som behandlar hur subjekten sätter av resurser för att samla in information, analysera förloppet för prisförändringar när en marknad är inne i en fortlöpande inflationsprocess.

Arbetet har hitintills (1 juli 1975–slutet av januari 1976) inriktats på att utveckla sökmodellen. Speciellt har eftersträövats en närmare analys av förutsättningarna för existens av jämvikt vid prisspridning – dvs att prisskillnader består på en marknad – samt av stabilitetsegenskaperna hos en sådan jämvikt. Arbetet har därvidlag varit framgångsrikt. Det har kunnat visas att jämvikt vid prisspridning kan existera. Därtill har kunnat visas att en sådan jämvikt är stabil.

Den fortsatta studien avser att behandla: i) Jämvikt då informationsbrist föreligger på både varu- och faktormarknaden, ii) Marknader för repetitiva köp, iii) Anpassningsprocessen då en sökmarknad i jämvikt utsätts för exogena störningar.

Claes-Henric Siven:

Integrering av inflations- och arbetslöshetsteorin, dnr 75/63

En fundamental lucka inom nationalekonomin är att vi, trots lovande insatser från amerikanska forskare, fortfarande har en separat teori för inflation och en annan teori för arbetslöshetens orsaker. Detta har inte endast betytt stora svårigheter att ringa in orsakerna till den världsomfattande parallella ökningen i inflationen och arbetslösheten under 70-talet, utan också verkat negativt på möjligheterna att få fram effektiva motåtgärder.

Syftet med forskningsprojektet är att utveckla en integrerad teori för inflation och arbetslöshet. Detta innebär en hopbyggnad av multiplikator teorin med den teori för samspillet mellan inflation och arbetslöshet som de analytiska härledningarna av phillipskurvan representerar.

Analysen omfattar ett studium av samordningen mellan företagens pris- och lönepolitik samt produktions-, investerings- och anställningsbeslut å ena sidan och hushållens reaktioner på dessa beslut å den andra. Pris- och löneutvecklingen samt utvecklingen av produktion, försäljning och sysselsättning på enskilda varu- och faktormarknader kommer att studeras. Därvid kommer också arbetsmarknadsorganisationernas roll i lönebildningsprocessen att behandlas. Analysen mynnar ut i en undersökning av hur inflationsimpulserna och de reala förändringarna i produktion och sysselsättning sprids från marknad till marknad.

Kulturgeografi

Torvald Gerger:

Utbildning och samhällets organisation och utveckling, dnr 75/28

Projektets *huvudmål* är att ge ökade kunskaper om hur den obligatoriska utbildningen och den högre teoretiska utbildningen i Sverige växte fram från mitten av 1800-talet till nutid samt att påvisa konsekvenser av denna utveckling för samhällsstrukturen och enskilda människor.

Projektets *betydelse* kan sammanfattas: 1. Att ge ett bidrag till den geografiska teoribilden kring rumsliga förändringsförlopp samt att ingående beskriva ett antal sådana på olika nivåer. 2. Att belysa effekterna av en utbildningsexpansion i socialt och rumsligt avseende i ett långt tidsperspektiv. En ökad förståelse av utbildningens effekter är av intresse både för svensk utbildningsplanering och för jämförande studier kring utveck-

lingsländernas problem. 3. Att utöka erfarenheterna av bearbetningar av större databaser med de kopplings- och sökproblem dessa innehåller samt att visa hur historiskt källmaterial kan anpassas till moderna bearbetningstekniker.

Projektet skall *genomföras* med hjälp av lokala och regionala studier. Genom att studera förändringar av sysselsättningen inom utbildningssektorn kan man belysa hur den lokala och regionala strukturen påverkas. Genom att kartlägga elevrekryteringen till obligatorisk utbildning och högre teoretisk utbildning kan skillnader mellan socio-ekonomiska grupper visas och rumsliga variationer klarläggas. Genom att följa personer från skolutbildning till val av yrke och bostadsort kan utbildningens effekt studeras.

Gunnar Törnqvist:

Det offentliga beslutsfattandet och den offentliga sektorn: Deras roll i regionala utvecklingsförlopp, dnr 75/29

Vilka regionala konsekvenser har offentligt beslutsfattande? Hur påverkar den offentliga sektorn den regionala utvecklingen? Dessa huvudfrågor kan användas som rubriker på de delvis nya problemställningar, som presenteras nedan.

Kunskaperna om hur olika medborgargrupper kan delta i beslutsfattande samt hur dessa förhållanden skiljer sig mellan olika delar av Sverige är bristfälliga. Det offentliga beslutsfattandet påverkar därmed regionala utvecklingsförlopp på ett delvis okänt sätt. Även kunskaperna om hur offentlig sektor styr denna utveckling är förhållandevis ofullständiga.

Forskningsprogrammet *Det offentliga beslutsfattandet och den offentliga sektorn: deras roll i regionala utvecklingsförlopp* avser att kartlägga samband och utveckla teorier i anslutning till problemområdet. Projektet är tvärvetenskapligt med inslag från kulturgeografi, nationalekonomi och statskunskap. Samtliga projektansvariga kommer att delta aktivt i forskningsprogrammet. Fyra delprojekt ingår.

Det första behandlar offentligt beslutsfattande som element i den regionala välfärdsstrukturen samt den roll som utformningen av offentliga beslutsprocedurer spelar för samhällsplaneringen på regional och lokal nivå. Det andra delprojektet undersöker hur beslutsprocesser och konflikter mellan olika intressegrupper påverkar utvecklingen på nationell, regional och lokal nivå.

Det tredje projektet avser en empirisk och teoretisk ekonomisk analys av bestämningsfaktorer och beslutsprocesser för lokal och regional offentlig tjänstproduktion. Det fjärde delprojektet koncentrerar uppmärksamheten på regionala och lokala spridningseffekter av offentlig verksamhet.

Per Holm:

Modeller för samspelet mellan olika planeringsnivåer. Effekter av regionalpolitiska åtgärder ur ett ekonomiskt perspektiv, dnr 75/122

Föreliggande projekt är avsett att ingå i ett övergripande forskningsprojekt vid avdelningen för regional planering, KTH. I de övriga forskningsprojekten inom denna ram läggs tyngdpunkten på den kommunala eller den regionala nivån. Syftet med föreliggande projekt är att ur ett ekonomiskt perspektiv undersöka vilka effekter på levnadsvillkoren i olika landsdelar som ändringar i regionalpolitiken har. I modellerna skall visas hur förändringar som emanerar från en nivå, antingen den centrala, regionala eller kommunala, kan påverka de övriga nivåerna. Modeller av denna typ, anpassade till svenska förhållanden, saknas ännu nästan helt.

De två första delprojekten gäller kalkyler från riksnivån, där förhållandena på lokal och regional nivå representeras i form av restriktioner, t ex politiskt bestämda mål om en viss befolkningsutveckling, sektorfördelning eller inkomstnivå. Den första modellen betonar avvägningen mellan privat lönsamhet och den offentliga sektorns utbyggnadsbehov, föranledda av expansionen i den privata sektorn. Den andra modelltypen ger dessutom möjligheter att beskriva de beroenden som finns mellan olika orter utifrån förutsättningar om leveranser mellan ekonomins olika sektorer.

Den tredje modelltypen utgår från den lokala nivån. Syftet är att konstruera enkla simuleringsmodeller som beskriver typiska kommuners utvecklingsförlopp med avseende på viktiga ekonomiska, fysiska och sociala förhållanden.

Sociologi/socialpolitik

Karl-Erik Rosengren:

Kulturindikatorer: Svensk symbolmiljö 1945–1975, dnr 75/38

Kulturindikationer: Svensk symbolmiljö 1945–1975 är ett tvärvetenskapligt forskningsprogram, i vilket medverkar historiker, psykologer, sociologer, statsvetare och teologer från Lund, Göteborg och Stockholm. Syftet är att för olika områden av efterkrigstidens svenska samhällsliv konstruera s. k. kulturindikatorer, dvs. standardiserade mätinstrument med vilkas hjälp man kan företa mätningar av olika aspekter av kultur- och symbolmiljön fattad i vid mening. Sådana kulturindikatorer kommer att utgöra välbefärliga komplement till redan existerande ekonomiska och sociala indikatorer genom att i högre grad än dessa rikta uppmärksamheten mot i samhället förhärskande åsikter, värderingar, attityder och kunskaper – kort sagt, kulturella faktorer som i samspel med mera materiella faktorer bidrar till att utforma vårt samhälle. Ett sådant forskningsprogram ligger i linje med den alltmera utbredda insikten att den gemensamma samhällsmiljön

inte endast beror av materiella förhållanden.

Inom vart och ett av områdena inrikespolitik, utrikespolitik, religion, reklam, samhällssvetenskap, litteratur och könsrollsproblematik skall den svenska symbolmiljön mätas med hjälp av flera tidsserier av kulturindikatorer. Avsikten är sedan att i en sammanfattande och avslutande rapport relatera de olika tidsserierna till varandra och till andra relevanta tidsserier (ekonomiska, sociala, politiska).

Statistik

K. G. Jöreskog:

Kausala relationsmodeller inom samhällsvetenskaperna (KRIS), dnr 75/94

Syfte: Projektet avser att behandla metodologiska problem förknippade med kausala relationsmodeller inom samhällsvetenskaperna och kommer att bedrivas i form av tre olika delprojekt som vart och ett koncentrerar sig på ett område där metodsidan ej är tillräckligt utvecklad:

Delprojekt I: *Modeller med kvalitativa variabler*

Delprojekt II: *Icke-linjära modeller*

Delprojekt III: *Modeller med latent variabler*

Betydelse: Den metodologiska sidan vid samhällsvetenskapliga undersökningar bör inte undervärderas. Det är vanligt att omfattande arbetsinsatser och mycket stora summor läggs ner på insamlandet av data, som sedan inte blir tillfredsställande och uttömmande analyserade. Enligt vår uppfattning bör stora ansträngningar göras för att analysera datamaterialet med bästa möjliga metoder för att få en så allsidig och fullständig belysning av data som möjligt. Vi anser att formulerandet av adekvata kausala relationsmodeller är en mycket viktig del i sådana ansträngningar. Detta innebär också en kritik av många samhällsvetenskapliga undersökningar där man ofta inte bryr sig om att närmare analysera det kausala förloppet utan bara registrerar förekomsten av vissa händelser. En orsak till detta är att det ofta saknas adekvata statistiska modeller.

Genomförande: Genom kontakter med andra samhällsforskare avser vi att söka bedöma vilka de viktiga och mest vanliga modelltyperna är och vilka de främsta metodologiska problemen är. För de viktigaste och mest vanliga typerna av modeller skall vi grundligt behandla de problem som gäller modellspecifikation, identifikation och estimation av modellerna. Vi avser också att utveckla nya datorprogram som är så generella och flexibla att de kan täcka många olika forskares modeller och problem.

Statskunskap

Jan Åke Dellenbrant:

Politiska och sociala förändringar i Sovjetunionen efter 1965 års ekonomiska reform. dnr 74/8

Frågeställning

Projektet avses undersöka konsekvenserna av 1965 års planeringsreform i Sovjetunionen, särskilt vad gäller ekonomisk utveckling och politisk rekrytering. Men även sovjetisk grupppolitik i allmänhet och inslag i det nya planeringssystemet av typen räntabilitet kommer att uppmärksammas.

Metod

Projektet kommer huvudsakligen att baseras på en kvantitativ undersökning av reformens effekter med koncentration till sovjetrepublikernas utveckling. Omfattande, hittills obearbetad sovjetisk statistik kommer att användas.

Betydelse

Projektet kommer att bidra till en utveckling av empiriska metoder för studiet av Sovjetunionen. Projektet avses särskilt knyta sovjetforskningen närmare de pågående teori- och metoddiskussionerna inom samhällsvetenskaperna. Resultaten kommer att få betydelse i samband med de utvidgade kontakterna mellan Sverige och Sovjetunionen på flera områden.

Avgränsningar

Projektet kommer att behandla den sovjetiska utvecklingen under 1960- och 1970-talen. Det är dock troligt att vissa generella slutsatser om planstyrda system kan dras.

Jörgen Westerståhl:

Pressens funktioner. dnr 74/111

1972 års pressutredning, som beräknas avlämna sitt slutbetänkande under första halvåret 1975, har tagit initiativ till mera omfattande undersökningar rörande pressen och övriga massmedier än som någonsin genomförts i vårt land. Sannolikt finns inte heller utomlands någon riktig motsvarighet till en så övergripande och samlad forskningsinsats på massmedieområdet.

Ett av pressutredningens huvudprojekt heter "Pressens funktioner" och har inriktats på fyra tidningsområden med olika presstruktur (Göteborg,

Malmö, Västerås och Leksand). "Pressens funktioner" omfattar ett flertal delprojekt bl. a.

- 1) Pressens lokalpolitiska roll
- 2) Mediernas innehåll och struktur
- 3) Mediernas betydelse för socialisation.

Björn Heltne:

Mobiliseringsprojektet, dnr 74/99

Betydelsen av mobilisering eller folkligt deltagande i **s**amhälleliga förändringsprocesser, i synnerhet när det gäller brytandet av tillstånd av underutveckling, har på senare år uppmärksammats alltmer inom **s**amhällsforskningen. Socialantropologer har analyserat betydelsen av Community Development-program i lokala utvecklingsprocesser, ekonomer har intresserat sig för mobilisering av undersysselsatt arbetskraft, sociologer har spekulerat över nya samhällsstrukturer präglade av hög deltagandenivå, medan historiker och statsvetare har behandlat folkrörelsernas roll i samhälleliga omvandlingsprocesser av politisk natur. Allt detta utgör emellertid aspekter av ett och samma grundproblem – mobilisering och social förändring – varför det föreligger ett stort behov av en mer sammanhållen tvärvetenskaplig analys. En sådan förutsätter att det empiriska underlaget insamlas och bearbetas utifrån en gemensam föreställningsram. På så sätt läggs grunden för en mer enhetlig teoribildning.

Mobiliseringsprojektet vid avdelningen för freds- och konfliktforskning, Göteborgs **s** universitet, utgörs av ett antal jämförande studier från Indien, Indonesien, Sri Lanka, Tanzania, Etiopien, Sovjetunionen, Kina, Kuba, Turkiet och Bangla Desh, inom ramen för en vid avdelningen utarbetad föreställningsram. Flertalet projekt är baserade på fältstudier och framtagandet av nya grunddata, vissa mer historiskt orienterade projekt vilar huvudsakligen på sekundärmaterial och ett projekt syftar till en teoretisk fördjupning av vissa aspekter av föreställningsramen.

Projektet, som är tänkt att löpa över en treårsperiod, syftar således *dels* till framtagandet av ny empirisk kunskap inom ett vitalt samhällsvetenskapligt forskningsområde, *dels* till en tvärvetenskaplig teoribildning inom ett hittills synnerligen disparat teorifält. Det kan därigenom bidra till att placera även de svenska folkrörelsema i ett större – internationellt och komparativt – perspektiv. Projektet kan också förväntas få praktisk betydelse i kampen mot underutveckling (jfr U-landsforskningsutredningens betänkande beträffande forskningsprioriteringar. SOU 1973:41, s. 129).

Nils Stjernqvist:

Bostadspolitik på regional nivå, dnr 75/18

Projektets huvudsyfte är att undersöka länsbostadsnämnderna och den roll dessa spelar vid förverkligandet av de bostadspolitiska målsättningarna på regional och lokal nivå. Problematiken kan sammanfattas i nyckelbegreppen kompetens, styrning och effektivitet.

Projektet delas upp i två undersökningar. Den första avser länsbostadsnämndernas beslutssystem och beslutsprocess medan den andra utgörs av en studie av länsbostadsnämndsledamöternas attityder till bostadspolitikens mål och organisation. Båda undersökningarna har en explorativ ansats och omfattar samtliga 23 länsbostadsnämnder. Projektet avser att belysa skillnaden mellan olika länsbostadsnämnder mot bakgrund av de variationer som föreligger mellan olika län vad gäller storlek, struktur, näringskaraktär och resurser. Undersökningarna genomförs dels genom att olika dokument vid de olika länsbostadsnämnderna studeras och att intervjuer genomförs med berörda tjänstemän, dels genom en brevenkät. Den teoretiska föreställningsramen är hämtad från teorier om decentralisering, beslutsteori och organisationsteori, allt insatt i ett systemteoretiskt perspektiv.

Alf Johansson:

Per Albin Hansson – en studie i socialdemokratisk politisk praktik, dnr 75/25

Projektets syfte är att med utgångspunkt från Per Albin Hanssons politiska verksamhet som statsråd, partiledare och statsminister belysa olika drag i socialdemokratis politiska praxis under mellankrigstiden och andra världskriget.

Per Albin Hanssons politiska insatser efter 1920 har tidigare inte varit föremål för mera systematisk forskning. Förhoppningen är att projektet på ett instruktivt sätt skall bidra till belysningen av socialdemokratis och parlamentarismens utveckling under mellankrigstiden och andra världskriget.

Projektet är upplagt i form av ett antal separata forskningsuppgifter som var för sig syftar till att belysa speciella problem och frågor i Per Albin Hanssons politiska karriär. Ambitionen är således inte i första hand att ge en mer eller mindre krönikemässig framställning, strikt fixerad till Per Albin Hanssons person, utan mera att försöka beskriva och analysera Per Albin Hanssons insatser mot bakgrund av de olika politiska miljöer i vilka han verkade och att klargöra hans sätt att utöva ledarskapets funktioner i olika sammanhang.

Daniel Tarschys:

Politisk styrning av offentlig verksamhet, dnr 75/26

Det moderna svenska statsskicket tog form under ett skede då de offentliga åtagandena var högst begränsade. I dag bär de politiska institutionerna ansvaret för utgifter (inkl. transfereringar) som motsvarar omkring hälften av BNP. Bara under de senaste femton åren har antalet anställda i offentlig tjänst mer än fördubblats.

Den offentliga sektorns expansion, den tilltagande komplexiteten i samhällslivet och det växande inslaget av långsiktsplanering i statlig och kommunal förvaltning ställer nya krav på de politiska beslutsprocesserna. Vissa latenta målkonflikter (decentralisering-samordning, planering-medborgarinflytande, kontinuitet-flexibilitet) blir alltmer kännbara, och det blir svårare för politikerna att få ett grepp om den offentliga verksamheten.

Forskningsprojektet syftar till en analys av det utvecklade industrisamhällets politiska styrproblem. I ett delprojekt undersöks metoder för styrning och dimensionering av svensk offentlig verksamhet i ett begränsat historiskt perspektiv (dels olika former av text regelstyrning, direktstyrning, outputstyrning, sanktionsstyrning, informationsstyrning, dels olika former av beslutsfattande). En annan del av projektet ägnas åt aktuell teori och aktuella utländska erfarenheter inom sådana områden som budgetering, utvärdering, "policy review", policy-koordinering och politisk planering.

Forskningsarbetet kommer att bedrivas i viss samverkan med praktiker inom den offentliga sektorn. I en förundersökning utförs en inventering av politikernas och förvaltningstjänstemäns bedömningar av "systemfel" i styrningen av offentlig verksamhet, och även i den fortsatta forskningen anlitas referensgrupper.

Roger Henning:

En studie av industriföretagens roll i det politiska systemet, dnr 75/47

Projektets syfte är att undersöka de svenska industriföretagens roll i det politiska systemet under en period som kännetecknas av ökade inslag av selektiva tekniker i den ekonomiska politiken. Huvdfrågan i undersökningen är: Vilken form, omfattning och betydelse har företagens kontakter med de beslutande församlingarna och med den offentliga förvaltningen i Sverige? Undersökningen vill också söka besvara följande typ av frågor: Hur påverkar företagets storlek, lokalisering och organisation detta kontaktnät? I vilken utsträckning är kontaktema ett resultat av den selektiva politiken?

Det har ibland hävdats att näringslivets inflytande över samhällsutvecklingen ökat. Näringslivsorganisationernas inflytande har uppmärksamats i tidigare forskning, medan företagens inflytande har försummats. Denna undersökning är inriktad på den företagsledande personalens kontakter och

genomförs med en kombination av enkäter och intervjuer. Dess resultat kan bidra till ökade kunskaper om vissa viktigare konsekvenser av den ökade inriktningen på selektiva tekniker i den ekonomiska politiken.

Pär-Erik Back:

Svensk utbildningspolitik 1935–1970, dnr 75156

Forskningsprojektet "Svensk utbildningspolitik 1935–1970" avser att behandla den politiska striden om hur det svenska utbildningsväsendet skulle se ut. De skilda pedagogiska skolorna blir sålunda inte av intresse i sig; endast i den mån deras idéer är relevanta för bestämningen av det politiska kraftfältet blir de beaktade. Utgångspunkten tas i de olika grupperingar som normalt uppträder i svensk politisk beslutsprocess. Det gäller politiska partier, intresseorganisationer, ämbetsverk, folkrörelser m. m. Avsikten är att belysa vilken roll "aktörer" av denna art spelat för statsmakternas beslut i utbildningsfrågor.

Främst koncentreras framställningen på "skolan och demokratin" och "skolan och jämlikheten". De motsättningar som på det politiska planet förekom rörande sättet att undanröja ekonomiska och geografiska utbildningshinder behandlas, likaså synen på skolan som redskap för omdaning av andra sektorer i samhället.

Metodiskt tillämpas en kombination av statsvetenskapligt och historiskt angreppssätt. Problemen avgränsas primärt med hjälp av en begreppsapparat och ett antal enkla hypoteser förankrade i statsvetenskaplig gruppteori och policy analysis. I andra hand uppställs vissa antaganden om "dynamiken", med hjälp av instrument som utvecklats för statsvetenskaplig förloppsanalys.

Leif Lewin:

Politik som rationellt handlande, dnr 75190

I motsats till vad som ofta hävdats under senare år – nämligen att inrikespolitiken i så hög grad är bestämd av yttre sociala och ekonomiska villkor att politiken i stort sett saknar självständigt manöverutrymme – har man inom detta projekt funnit det intressant att ställa politikernas egna målformuleringar, förhandlingar och agerande i centrum. Hur skall man förklara de för vår framtid utomordentligt viktiga inrikespolitiska beslut, som fattas i sjuttioalets Sverige, avseende frågor som kärnkrafts- och energipolitik, miljövard, bostadspolitik och markanvändning, skattepolitik, sjukhusprioriteringar? Vilka möjligheter har politikerna att förverkliga sina preferenser inom dessa områden, och vilka mekanismer uppträder som begränsande determinanter för politikernas manöverutrymme? Hur varierar detta utrymme mellan olika inrikespolitiska arenor såsom regering, riksdag, organisationsväsen och förvaltning? Analysen av de politiska aktörernas

handlande utesluter emellertid inte att stor uppmärksamhet kommer att ägnas de determinanter, som utgör de politiska "spelreglerna". Tvärtom torde kartläggningen av hur det faktiska regelsystemet ser ut i dag i svensk inrikespolitik bli projektets mest intresseväckande forskningsresultat.

Undersökningens teoretiska utgångspunkter hämtas ur den under senare år internationellt mycket uppmärksammade spelteorin. Empiriskt avgränsas undersökningen till ett studium av svensk inrikespolitik. Reslutatmässigt avses projektet inte blott ge upphov till ett antal skrifter med försök till förklaring av den svenska inrikespolitikens regelsystem. Projektet syftar även till att få data om svensk inrikespolitik så ordnade, att materialet genom s. k. simuleringar kan användas för undervisning, offentligt planeringsarbete, inom utredningsväsendet m. m.

Informationsbehandling

Åke Sandberg:

Demokratisk styrning och planering i arbetslivet. Om datateknik, fackförening och företagsdemokrati, dnr 75/64

Forskningsprojektet Demokratisk styrning och planering i arbetslivet (DEMOS) syftar till att främja fackföreningsrörelsens resursuppbyggnad inom områdena planering, styrning och datoranvändning. LO stöder projektet.

En viktig del av forskningsarbetet sker i arbetsgrupper tillsammans med löntagare och fackklubbar på olika arbetsplatser. Den kunskap som byggs upp genom projektet väntas få praktisk betydelse dels för utbildning, dels för förhandlingar centralt och lokalt.

I förhållande till den dominerande företagsadministrativa forskningen har projektet ett alternativt perspektiv med utgångspunkt i bl a demokrati- och arbetslivsforskning.

För att nå projektets syfte är avsikten

- att kritiskt granska företagets planerings- och styrsystem i teori och tillämpning
- att teoretiskt utveckla alternativa perspektiv på dessa system och deras betingelser
- att belysa och redovisa erfarenheter från arbetsformer med förhandlingsinslag i systemutveckling
- att utveckla analysverktyg som underlag för kritisk värdering och förhandling
- att i någon mån bidra till utvecklingen av tvärvetenskaplig universitetsanknuten arbetslivsforskning och samarbetsformer mellan forskare och fackföreningsrörelsens olika nivåer
- att vidareutveckla aktionsforskningsansatsen.

Forskningsmetoden är en kombination av aktionsforskning och riktad grundforskning. Aktionsforskning i samarbete med lokala fackliga arbets-

grupper ger erfarenheter av löntagarnas problem och handlingsmöjligheter på arbetsplatserna. I den riktade grundforskningen klarläggs strukturella villkor för handlingsmöjligheterna. Detta ger underlag för att på central nivå förändra en del av dessa villkor.

Pedagogik

Arne Trankell:

Ett program för samhällsforskning med inriktning på förståelse av mänskliga handlingar och konflikter, dnr 74/165

Programmet är planlagt av en grupp samhällsforskare som har fått sin vetenskapliga skolning i ämnet pedagogik. Under de senaste fem åren (1/7 1970–30/6 1975) har de arbetat tillsammans i den av Riksbanksfonden finansierade IMFO-gruppen. Programmet utgör en fristående fortsättning på IMFO-gruppens forskning. Det karakteriseras dels av att territoriet för studierna har vidgats från Invandrar- och minoritetsproblem till samlevnadsproblem i mera vid bemärkelse, där studerade försöksgrupper och förhållanden inte begränsas till vissa konfliktinnehåll eller specifika grupper av individer utan berör "vanliga människor" i "vanliga situationer", dels av att större tonvikt läggs på det i IMFO-gruppen utvecklade HERMENEUTISKA KUNSKAPSINTRESSET. Detta innebär en inriktning på projekt som syftar till att "öka förståelsen" för människor och deras handlingsätt. Avsikten är att genom den uppnådda förståelsen öka vår egen och andras "kompetens" att handskas med konflikter och problem av samma art som de studerade.

Programmets övergripande syfte är att pröva en alternativ form för samhällsforskning. Vi beräknar att projektprogrammet tar fem år att utveckla och genomföra. Det är sammansatt av delprojekt som närmar sig det angivna syftet på olika sätt. Tyngdpunkten läggs vid problem och metoder som kan leda till ökad insikt i de studerade människornas handlingsätt och motiv.

Psykologi

Robert W Goldsmith:

Application of effective decision strategies
(Tillämpning av effektiva beslutsstrategier), dnr 74/66

Projektets primära syfte är att nå detaljerad insikt i hur beslutsfattande och beslutsfattande strategier, som personer använder i en företagsekonomisk risksituation, avviker från ett optimalt utnyttjande. Ett sekundärt syfte är att undersöka effekten hos instruktioner och träningsprocedurer, konstruerade med avsikten att påverka beslutsfattande i riktning mot optimalt fungerande. I en första studie, vars utformning kommer att tjäna som para-

digm för de följande, får studerande i företagsekonomi fatta beslut med fingerat fallmaterial som underlag. En "tänka-högt"-teknik och en "linsmodell"-metod används för att studera försökspersonernas strategier. Dessutom genomförs en "decision-analysis" på varje person för att få fram en normativ modell för hans beteende. Detta kommer att tjäna som underlag för en uppskattning av i vilken mån försökspersonen betar sig optimalt vid beslutsfattandet. Vidare kommer relationer mellan beslutsfattande och "kognitiv stil", som kan bedömas från "tänka-högt"-protokollen, att studeras. I en andra studie med samma försökspersoner som i den första granskas effektiviteten hos träningsprocedurer. Avsikten med en tredje undersökning är att studera beslutsfattande hos personer med erfarenhet från företagsekonomisk verksamhet. En fjärde undersökning slutligen planeras i syfte att granska effektiviteten hos träningsprocedurer, som tar hänsyn till individuella skillnader.

David Magnusson:

Utslöta och isolerade barn: En utvecklingsstudie, dnr 74/157

Social utstötning av barn i skolklasser och andra grupper har blivit vanlig och tagit sådana former, att det blivit ett ofta allmänt diskuterat problem. Mobbning har blivit ämnet för både debattböcker (Heineman, 1972) och forskning (Olweus, 1973), men konsekvenserna för individens senare utveckling har ej beaktats.

Syftet med denna undersökning är att studera de långsiktiga effekterna på den personliga utvecklingen av att vara utstött och/eller isolerad bland kamrater under de första skolåren. Problemet belyses genom att studera utvecklingen över en elvaårsperiod för en grupp barn som var socialt utstötta i 10–11-årsåldern. Dessa barns utveckling jämförs med utvecklingen hos kontrollgrupper av dels mycket populära, dels genomsnittligt populära barn. Sålunda studeras 6 försöksgrupper vardera bestående av 15 pojkar och 15 flickor, dvs totalt 90 barn.

Utvecklingen studeras dels genom statistiska beskrivningar av grupperna vid ett flertal olika tillfällen under perioden mellan 10 och 21 års ålder, dels genom orsaksinriktade fallstudier.

Det informationsunderlag, på vilket utvecklingsbeskrivningarna baseras, innehåller ett stort antal variabler på varje utvecklingsnivå. Det har insamlats dels vid extensivundersökningar på hela den årsklass barn som försöksgrupperna tillhör och dels vid intensivundersökningar. De senare har också givit värdefulla kvalitativa beskrivningar. Tillsammans ger data en god bild av barnens situation vid olika tillfällen.

Uppföljningen skall avslutas med en intensivundersökning under den närmaste verksamhetsperioden, då försökspersonerna är ca 21 år gamla och har etablerat ett relativt stabilt mönster för sina sociala relationer.

Gunnar Borg:

Beteendevetenskapliga studier av fysiskt arbete, arbetsförmåga och psykisk funktion, dnr 75/40

Projektet gäller beteendevetenskapliga studier av ansträngning, trötthet och andra subjektiva symptom under arbete: beteendeprov på fysisk arbetsförmåga; motivationens betydelse för fysiska prestationer; relationen mellan ansträngning, kondition och psykisk prestation. Följande delprojekt ingår:

Upplevelse av ansträngning och dess variation under olika betingelser och i olika grupper av personer, friska individer i olika åldrar samt några kliniskt väldefinierade patientgrupper. *Kvantifiering av andra subjektiva symptom* såsom värk i benen, smärta i bröstet och andfåddhet studeras även i grupper av friska individer och några patientgrupper. Standardisering av provförfarande och försök till normering.

Vidareutveckling av beteendeprov på fysisk arbetsförmåga. Konstruktion av prov med kontinuerlig ändring av belastningsintensiteten utifrån subjektiv skattning och pulsfrekvens under arbete. Utveckling av ett liknande prov vid stegvis ändring av arbetsbelastningen samt ett enkelt gång- och löptest.

Motivationens betydelse för fysiska aktiviteter studeras i anslutning till bestämning av subjektiva symptom och beteendeprov på arbetsförmåga.

Relationen mellan fysisk ansträngning, kondition och psykisk prestation studeras i samband med tungt, fysiskt arbete i några olika grupper av personer såsom fysiskt tränade och otränade äldre individer. Avsikten är att söka belysa eventuella samband mellan "fysik" och "psyke".

Betydelsen av dessa undersökningar ligger i dess anknytning till kliniska och arbetsfysiologiska frågor, till arbetsvärdering, till idrott, motion och "förebyggande hälsovård".

Socialantropologi

Gunilla Bjerén:

Kvinnor och samhällsförändring: Socialantropologisk studie av kvinnors deltagande i social och ekonomisk förändring. En jämförelse mellan fem skilda samhällen, dnr 74/122

Projektets målsättning är att formulera verklighetsförankrade hypoteser om hur kvinnors villkor i olika samhällen ändras vid social och ekonomisk förändring.

Studien bygger på tidigare framförda resultat inom kvinnoforskning. Vid analysen av kvinnors villkor i skilda samhällen utgår vi från kvinnors makt och auktoritet och hur dessa påverkas av social och ekonomisk förändring i världen idag. De begrepp som kommer att samordna fältstudierna under projektets begynnelsefas är: resurser, socialt fält, levnadskarriär och ideologi.

Projektet utgörs av en jämförande studie. Material för jämförelsen kommer att insamlas genom fältarbete i fem länder: Colombia, Ghana, Guatemala, Jugoslavien och Sverige. Studiens inriktning är explorativ och dess utformning sådan att uppkomsten av nya idéer och hypoteser medvetet främjas.

Upplägningen karakteriseras av:

1. Öppenhet i förhållande till existerande, specifika teorier relaterade till problemområdet.
2. Parallellt arbete med att välja fall att studera, insamling av data, kodning och preliminär analys.
3. Jämförelse inom och mellan de fem delstudierna.

Medicin

Olov Lindahl:

Akupunkturbehandling vid vissa sjukdomar och som bedövning vid operation och förlossning, dnr 73/98

Forskningsprojektet avser att undersöka den terapeutiska effekten av akupunkturbehandling vid vissa sjukdomar (armnervvärk s. k. brachialgi, kronisk huvudvärk, narkomani hos ungdom). I denna del av undersökningen avser man att använda s. k. dubbel-blind teknik, innebärande att man får en uppfattning om storleken av den eventuella hypnotiska eller suggestiva effekten samt framförallt den "reella eller somatiska" effekten.

I avsikt att ytterligare belysa relationen mellan hypnossuggestion respektive akupunktur göres en psykologisk studie på patienterna samt under ledning av hypnosexpert tester på patienternas eventuella hypnotiska påverkan och hypnotiserbarhet.

Man avser även att genom viss objektiv registrering av reflexmönster i innerörat, mätning av förändringar i genomblödningen samt prövning av vissa perifera reflexer få en uppfattning om skillnader eller likheter med hypnotisk behandling.

Dessutom avser man att pröva akupunkturmetodiken för smärtlindring vid förlossning samt vid vissa gynekologiska och ortopediska operationer. Vid prövning för att åstadkomma smärtlindring vid förlossning användes dubbel-blind teknik medan vid prövning på vanliga operationer någon sådan teknik inte anses nödvändig. Man gör där istället en registrering av vissa fysiologiska parametrar såsom blodtryck och puls.

Rolf Zetterström

Uvärdering av barnhälso- och sjukvård i förorter, dnr 75/41

Förortsfamiljernas utnyttjande av samhällets hälso- och sjukvård för barn studeras i samband med en 2 1/2-årig försöksverksamhet med en distrikts-

barnläkare (DBL) för både sjuk- och hälsovård. Vår avsikt är

- att granska den existerande sjuk- och hälsovården
- att jämföra sjukhusbunden öppenvård med olika former av närsjukvård med hänsyn till medicinskt innehåll, familjernas vårdutnyttjande, tillfredsställelse och val av olika vårdformer
- att uppmärksamma och studera särskilda hälsobrister bland förortsbar-nen och initiera åtgärder mot dessa brister.

Barn inom ett område med tillgång till DBL använder sjukhusens akut-mottagningar i mindre utsträckning än inom ett angränsande kontrollom-råde. DBL-mottagningen ger en medicinskt likvärdig behandling av öron-inflammation som sjukhusmottagningar, och föräldrarna är mer tillfreds med vården vid DBL. Familjerna föredrar närsjukvård kompletterad med jourmottagning.

BVC inom DBL-området sköter mindre sjukvård än inom kontrollom-rådet. Skolsköterskorna gör likaså en mindre sjukvårdsinsats. Fortsatta stu-dier med samma metodik skall därför granska BVC-sjuksköterskornas arbete och pröva en närsjukvård med distriktsbarnsjuksköterska (DBS) för att klar-göra i vilken utsträckning DBS är ett alternativ eller komplement till DBL.

Tillväxtrubbingar och andra hälsoproblem bland turkiska barn i förorter motiverar extra insatser av sjukvårdspersonal ur samma etniska grupp. En analys av kulturella skillnader i sjukdomsuppfattning görs med data från enskilda sjukdomsförlopp. Jämförande studier av svenska och turkiska för-ortsfamiljer planeras för att öka förståelsen om familjers olika sätt att lösa medicinska problem.

Resultaten av undersökningens olika delar ger ett planeringsunderlag för den framtida barnsjuk- och hälsovården i storstadsområden.

Projektet planeras fortgå t. o. m. budgetåret 77/78.

Naturvetenskap

Erik von Sydow:

Konsumentbeteende och livsmedelskvalitet, dnr 74/88

Kosten är av utomordentlig betydelse för folk hälsan, och dess förbättrande är därför en samhällsangelägenhet av högsta vikt. Ännu saknar vi dock tillräckliga kunskaper för att kunna styra den svenska folkkosten i riktning mot ökad näringsriktighet. En av bristerna ligger i att man ännu ej kan uttömmande beskriva den viktiga samverkan mellan den upplevda kva-liteten hos maten och den inhämtade informationen om t. ex. näringsvärdet och priset. Det saknas därmed möjligheter till inträngande förståelse av hur valet av livsmedel påverkas av dessa samtidigt verksamma faktorer.

Avsikten med projektet är att mot den nämnda bakgrunden *analysera och tolka funktionella strukturer hos konsumenters beteende i samband med val av livsmedel*. Försöksuppläggningsen, som speciellt är inriktad på att jämföra

laboratorietest med konsumenttest, har med avsikt begränsats till samverkan mellan sensorisk kvalitet och information om näring och pris. Datorbaserad anpassning till utvalda matematiska modeller är avsedd att användas i avsevärd omfattning.

Projektet väntas kunna bidra till framskaffande av kunskaper, som idag saknas för bedrivande av en framgångsrik konsumentpolitik på livsmedelsområdet.

Bertil Anders Lindblad:

Undersökning av den övre atmosfärens egenskaper medelst meteoror, dnr 75/2

Målsättning – Projektet avser ett studium av solära-terrestra relationer och av den övre atmosfären medelst meteoror. Speciellt skall studeras om förändringar i partikel- och elektromagnetisk strålning från solen kan påverka den övre atmosfären och därmed indirekt väder och klimat.

Solära-terrestra relationer – Studiet av solära-terrestra väder- och klimatrelationer har bedrivits i över 100 år. Forskningsfältet har tidvis ansetts som improduktivt. Upptäckten av den korpuskulära strålningen från solen, den s. k. solvinden, har, jämte andra rymdforskningsupptäckter, gett en ny stimulans åt, och en omvärdering av, forskningsfältet. W.O. Roberts (1973) och J.M. Wilcox (1975) har undersökt solvindens inflytande på väderleken. De finner att stormstatistiken under vinterhalvåret synes bero av passagetidpunkten för solvindens sektorgräns.

Forskningsprogram – Undertecknad har studerat solvindens inflytande på registrerade meteorradarekoantal och den övre atmosfären. Öväntat stora ändringar i ekoantal – och därmed i den atmosfäriska densitetsgradienten på 80–110 kms höjd – kan konstateras samtidigt som solvindens magnetiska sektorgräns sveper förbi jorden. Meteorobservationerna visar att solvindens sektorpassage orsakar en densitetsstörning i den övre atmosfären. En möjlig tolkning av Roberts resultat är att denna störning kan fortplanta sig neråt mot troposfären och påverka vädret. Mitt resultat måste bekräftas genom ett utvidgat forskningsprogram omfattande bl. a. fler observationer vintertid. Att meteoror, något öväntat, här kan ge viktiga ledtrådar beror på att meteorregistreringar fungerar som känsliga indikatorer på densiteten i den övre atmosfären.

Kan framgent entydiga samband mellan solfenomen och fenomen i jordatmosfären konstateras och entydigt fysiskt förklaras, får detta praktisk betydelse för en förståelse av svängningar i väderlek och klimat.

Bert Bolin:

Absolut kalibrering av apparatur för mätning av atmosfärens CO₂-halt, dnr 75/22

CO₂-halten i atmosfären ökar som följd av den tilltagande förbränningen av kol och olja. Inverkan på atmosfärens strålingsbalans har den senaste

tiden aktualiserats i anslutning till frågan om människans inverkan på jordens klimat. Vid Meteorologiska Institutionen (MISU) pågår sedan 1962 ett globalt projekt för insamling av luftprover med kommersiellt flyg. Datamaterialet utgör den enda systematiska mätserien över längre tid som omfattar hela troposfären och den lägre stratosfären. Apparaturen för provtagning och analys är idag den mest avancerade i sitt slag både vad beträffar metodik och mätnoggrannhet. För analysen behövs emellertid ett antal "referensgaser" med känd CO_2 -koncentration. Analysresultaten är därför i hög grad beroende av referensgasernas exakta kalibreringsvärde. Hittills använda kalibreringsmetoder motsvarar ej våra krav på noggrannhet, varför en egen metod har utvecklats, som även möjliggör en omkalibrering av samtliga våra tidigare analyser. Arbetet kommer att utföras i nära samverkan med Scripps Institution of Oceanography, La Jolla, Calif., USA (Prof. C.D. Keeling) och CSIRO, Melbourne, Australien (Dr. Pearman), de två andra institutioner i världen som tillsammans med MISU f. n. svarar för den globala övervakningen av lufthavets CO_2 -halt.

Humaniora

Inger Haskå:

Etermediernas språk, dnr 73/59

Behovet av etermedieforskning har framhållits i skilda sammanhang. Enligt radioutredningens 1965 framlagda betänkande kan därvid det språkvetenskapliga studiet förväntas "lämna viktiga bidrag till belysning av de snabba förändringarna i 1900-talets kultur- och samhällsliv". Bland forskningsuppgifterna pekar man i utredningen bl. a. på önskvärdheten av frekvensundersökningar, studier av radiotalandets mönsterbildande effekter och enskilda radiorösters karakteristika. Radioutredningen tänker sig en etappvis utbyggnad av etermedieforskningen och anger som motiv för denna (1) Allmänna vetenskapliga synpunkter. (2) Betydelsen för Sveriges radio och dess programplanering (3) Den önskan som allmänheten och för etermediefrågor ansvariga har om ökade kunskaper som underlag för ställningstagande i svårbedömbara frågor, (4) Förutsättningar för undervisning om etermedierna. Sveriges Radio som institution, förre radiochefen Olof Rydbeck liksom andra medarbetare i Sveriges Radio har starkt understrukt behovet av etermedieforskning.

Med anslutning till de motiv för etermedieforskning som relaterats vill de i föreliggande forskningsprojekt ingående forskarna söka åstadkomma en beskrivning av etermediernas språk ur skilda aspekter.

Av komponenterna i masskommunikationsprocessen avses i första hand meddelandet bli föremål för studium. Beskrivningen av meddelandet skall syfta till att klarlägga bl. a. språkliga karakteristika för olika program och innehållsligt bestämda programtyper samt olika språkliga framställningsarter

och dessa framställningsarters stilistiska särdrag. Studiet av meddelandet uppdelas på två delprojekt. Det första – A – åsyftar en beskrivning av meddelandets språkliga form genom grammatisk analys. Det andra – B – åsyftar en beskrivning av meddelandets vokabulär genom studium av ordfrekvenser – till dels med särskild inriktning på ordinnehåll, nämligen ifråga om värderande ord (värdeord).

Den i kommunikationsprocessen ingående komponenten mottagaren skall studeras inom delprojekt C – studier över meddelandets begriplighet.

Kommunikationskomponenten sändare står i förgrunden inom delprojekt D, där utgångspunkten är en avgränsad sändargrupp. Även inom detta delprojekt beskrivs emellertid meddelandet enligt mönster inom delprojekten A och B.

Inom delprojekt E slutligen avses kommunikationskanalens betydelse för meddelandets språkliga utformning bli föremål för studier.

Forskningsprojektet är primärt upplagt som en synkron studie, men resultaten torde väsentligt kunna berikas genom att även diakrona aspekter anläggs. Genom projektet skapas underlag för skilda språkliga jämförelser och därmed för en vidgad helhetssyn på språket. Förutom det rent vetenskapliga intresset kan forskningsprojektet antas ha praktisk betydelse för skolundervisningen och arbetet inom Sveriges Radio.

Kristina Lindell:

Kammu språk och folksagor, dnr 73/94

Projektet syftar till att fördjupa den bristfälliga kunskapen om kammuernas språk och kultur. Kammuerna är en stor och geografiskt vida spridd minoritet i Laos, Vietnam och Thailand. Möjligen bildade de en stat i området innan thaifolken erövrade landet. Trots ett betydande antal (troligen närmare en halv milj. människor) finns få och ofta missvisande upplysningar om dem.

Hittills har det språkliga arbetet bedrivits i form av fonetisk/fonemisk beskrivning av en huvuddialekt och av två dialekter av ett besläktat språk, lamet. Liknande beskrivningar av andra dialekter följer liksom också grammatiska analyser. Ett omfattande lexikon kammu-engelska utarbetas.

Parallellt bedrivs undersökningar av kammuernas släktskapssystem och trosuppfattning.

Nedteckning, översättning och kommentering av de 300 insamlade folksagorna pågår ständigt. Folkloristiskt är Sydöstasien närmast okänt område, men det kan antas vara av den största betydelse som länk mellan Indien och Östasien. En serie monografier bör kunna följa den redan färdigställda under de närmaste åren. Som slutpunkt förberedes ett komplett motivregister.

Samarbete upprätthålles med FK Jan-Olof Svantesson (språk), FK Rolf

Samuelsson (socialantropologi) och docent Jan-Öjvind Swahn (folkloristik).

Långtidsprojekten (lexikon och motivindex) torde kunna avslutas först inom 9 à 10 år, medan delresultat kommer att redovisas med korta mellanrum. Varje delresultat får ett större värde, om projektet kan genomföras i sin helhet.

Gunilla Ingmar-Rüdel:

Stat och nyhetsbyrå, dnr 74/52

Syftet är att undersöka hur resp. statslednings politik avspeglar sig i själva nyhetsflödet. Hur stor del av detta hämtas från officiellt håll? Kan man spåra något karakteristiskt mönster hos de officiella nyheterna? Projektet koncentreras kring själva nyhetstelegrammen och deras utnyttjande i pressen. De skall sättas i samband med resultat rörande statlig informationspolitik som erhållits i en förstudie till projektet, G. Ingmar, Monopol på nyheter. Den speciella och nya aspekten i detta projekt är således att förena analysen av statlig informationspolitik med en analys av själva nyhetsflödet, alltså kopplingen stat-nyhetsbyrå-press.

I två pilotstudier har vi använt en metod att jämföra extra media data med intra media data, vidare en historisk källkritisk metod, där vi arbetar med parallelltryck. Resultaten är fruktbara för det fortsatta forskningsarbetet och kommer att ge en annan bild än den metod som gängse har använts och användes. Härvid hoppas vi nämligen få fram ett visst mönster i "det officiella förtigandet". Vi arbetar fram en definition av "officiella nyheter" och vi arbetar med olika nivåer av officiella nyheter, något som är av central betydelse för det fortsatta projektarbetet. *Pilotstudie 1.* Fredstid. Nyhetsförmedlingen till Sverige via Svenska Telegrambyrån under Marockokrisen 1905-06. De preliminära resultaten pekar t. ex. på att avgörande för Tyskland ogynnsamma, politiska händelser förtiges. The Times har medtagits i tidningsledet. Greppet att dra in utländsk press har visat sig fruktbart för det fortsatta arbetet. *Pilotstudie 2.* Krigstid. Slaget vid Verdun. Svenska Telegrambyrån har ansetts tyskorienterad i sin nyhetsbevakning under första världskriget. Ett frapperande preliminärt resultat är att det stora flertalet av telegram som befordrades av Svenska Telegrambyrån kommer från de allierade (87 % från allierade, därav 62 % franska, och 13 % från Berlin).

För det fortsatta forskningsarbetet planeras, utöver de till Sverige inkommande telegrammen, studium av från Sverige utgående telegram, t. ex. beträffande unionskrisen, storstrejken och borggårdskrisen. Om det visar sig möjligt kommer därvid Ritzaus Bureaus telegram i Köpenhamn att utnyttjas. Beträffande det planerade arbetet om nyhetsförmedlingen under första världskriget, se projektansökan 1974, s. 11 f.

Musikhistoriska museet:

Riksinventering och vetenskaplig undersökning av äldre svenska musikinstrument, dnr 74/85

Inventeringen avser att så utförligt som möjligt dokumentera förekomsten av musikinstrument, dels sådana som samlats i landets övriga museer, på hembygdsgårdar och i privata samlingar, dels även musikinstrument på de kungliga slotten, herrgårdar och större bondgårdar. I undersökningen ingår även Operans, konsertföreningarnas och musikhögskolornas instrument. Inventeringen ingår som ett led i ett internationellt dokumentationsarbete.

Vid Musikhistoriska Museet kommer som ett resultat av denna undersökning att upprättas en centralkatalog över de inventerade instrumenten. Vidare kommer museets instrument- och dokumentationsarkiv att väsentligen kunna utökas liksom också förteckningar över instrumentmakare och folkliga instrumentbyggare.

I samarbete med Svenskt Musikhistoriskt Arkiv kommer parallellt med detta att samlas instrumentbilder, arkivalier och arkivexcerpter belysande instrumentens förekomst under äldre tid.

Förutom den ökade kännedomen om instrumenten, deras spridning och användning i olika sociala miljöer kan projektet förväntas ge underlag för en publikation om musikinstrumenten i Sverige samt till ett antal separata monografiska studier om olika instrument och om musikakustiska och instrumenttekniska frågor. Inventeringen kommer också att innebära att instrument särskilt värda att restaureras kommer att föreslås bli renoverade och återställda i spelbart skick och därigenom också kunna bidra till ett stilriktigt och klangtroget framförande av äldre epokers musik.

Sune Lindqvist:

Utarbetande av en bibliografi över svenskt tryck 1700–1829, dnr 74/105

Sammanfattning av projektet

1. Syftet med projektet är att utge en kompletterande del av den svenska nationalbibliografin för perioden 1700–1829. Här föreligger en lucka mellan Colljns bibliografi för 1400–1600-talen och Linnströms Svenskt boklexikon från och med 1830.

2. Arbetet kommer metodiskt att sönderfalla i två deluppgifter, nämligen
a) att i den svenska huvudsamlingen vid Kungl. biblioteket utskilja alla böcker tryckta under den aktuella perioden. Katalogbladen kopieras, varvid misstag revideras och saknade volymer framletas. Därefter ställs de utplockade böckerna och broschyrerna upp i en särskild samling 1700–1829 med bibehållen systematisk ordning, alfabetisk inom varje ämnesgrupp.

b) att på grundval av den på detta sätt iordningställda boksamlingen och med utnyttjande av befintliga förarbeten, främst S E Brings materialsamling,

utarbete manuskript till och av trycket utgiva den kompletterande delen av nationalbibliografien.

3. Av alla forskare och bibliotekarier lika välsignad torde G E Klemmings på sin tid vidtagna åtgärd vara att i en samling för sig vid Kungl. biblioteket förvara Sveriges äldre litteratur från 1400-, 1500- och 1600-talen. Efter Klemmings förarbeten har Isak Collijn kunnat utge *Sveriges bibliografi intill år 1600*, 1–3 (1927–38) och dess fortsättning *Sveriges bibliografi, 1600-talet*, 1–2 (1942–46). Vid årtalet 1700 slutar den särskilda uppställningen av äldre svenskt tryck i Kungl. biblioteket. Det står utan vidare klart att på samma sätt en utskild och reviderad samling av beståndet 1700–1829 kommer att verksamt befrämja framställandet av den avsedda bibliografien. Tilläggas bör att även 1700-talets böcker numera bedöms som rariteter, vilka bör prioriteras ur olika vård- och skyddssynpunkter.

4. Den allra främsta uppgiften, historiskt sett, på det nationalbibliografiska området är att fylla den lucka i den svenska bokförteckningen som frånvaron av en samlad svensk litteraturkatalog för tiden 1700–1829 utgör. Att utföra denna uppgift på ett ur fullständighets- och kvalitetssynpunkt godtagbart sätt är komplicerat och arbetskrävande.

Sten Malmström:

Ordförståelse i samhällskommunikationen, dnr 74/134

Undersökningen, som påbörjades i maj 1975, syftar till att kartlägga hur ord som kan anses viktiga i sociala, politiska och ekonomiska sammanhang förstås av en bred allmänhet, till att precisera vad ordförståelse egentligen innebär och till att utveckla metoder för att mäta den. Resultaten kan väntas bli av betydelse för den allmänna informationen i frågor som är viktiga för individens funktion i samhället. Projektet kan givetvis också bli av betydelse för pedagogiken, i skolan och i andra sammanhang; det bör ge uppslag till en mer systematisk träning i ordförståelse och ordanvändning inom det socialt-ekonomiskt-politiska fältet.

Stor vikt läggs vid att utveckla metoder för att mäta ordförståelse och vid att söka värdera vad olika metoder egentligen mäter och kan användas till.

Orden väljs från politiska propagandaskrifter, viktiga blanketter, löneavtal m. m. Försöksgrupperna utgörs huvudsakligen av elever vid grundskolans högstadium, vid gymnasiet och vid arbetsmarknadsutbildningscentra.

Kerstin Strömberg-Back:

Studier av den militära sektorns roll i den sociala utvecklingen i Sverige 1815–1945, dnr 74/142

Syfte: att studera de militära befälsgrupperna underbefäl, underofficerare, officerare (ej högsta grader), reservofficerare med avseende på följande frågeställningar.

A Militärt utbildade befälspersoners rekrytering: geografiska och sociala bakgrundsförhållanden, skolgång, rekryteringssätt.

B De militärt utbildade befälspersonerna i civil yrkesverksamhet efter den aktiva militärtjänstgöringens slut: yrkesposition, inkomstförhållanden, geografisk rörlighet; vidare familj, barnens (eventuella) yrke, samt om möjligt samhälleligt engagemang i form av politiskt och ideellt arbete, förtroendeuppdrag etc.

C Den militära utbildningen: en analys av undervisningen i företrädesvis "allmänbildande ämnen" eller – för äldre tid – moment av denna karaktär.

D Den militära utbildningens betydelse för den sociala rörligheten (gäller framför allt gruppen underbefäl).

För 1800-talet medtages i en undersökning även indelta soldater ("yrkessoldater" – icke värnpliktiga).

Betydelse: Krigsmakten har inverkat och inverkar på många sätt på samhällslivet. Dess inverkan – via befälsutbildning – på den sociala rörligheten i vårt land är otillräckligt känd för den period som undersökningen avser. Detsamma gäller denna utbildnings innehåll och de kunskaper, normer och värderingar som f. d. befäl medförde ut i det civila livet. Internationellt är intresset för likartade problemställningar stort (dock är forskningen oftast begränsad till officersgrupperna).

Jan Svartvik:

Engelskt talspråk, dnr 75/15

Syfte och betydelse

Talet är det primära och naturliga medlet för språklig kommunikation. Talspråket skiljer sig emellertid i fråga om grammatisk struktur från skriftspråket, som oftast har legat till grund för nu existerande beskrivningar av engelsk grammatik. Detta missförhållande beror framför allt på att talspråket är betydligt svårare att analysera, bl. a. genom att det kräver en omsorgsfull intonationsanalys innan det kan beskrivas grammatiskt.

En sann beskrivning av modernt engelskt talspråk har såväl internationellt som nationellt värde. Engelskan är utan jämförelse det viktigaste språket för kommunikation över gränserna, och i vårt land satsar vi mycket på undervisning på olika stadier för att göra engelskan till ett allmänt andraspråk. Betoningen av "muntlig kommunikationsförmåga" i läroplanen blir dock helt meningsfull först då beskrivningsunderlaget för en sådan undervisning föreligger, vilket nu inte är fallet.

Hans Andersson:

Den tidiga urbaniseringsprocessens konsekvenser för nutida planering, dnr 75/24

För studiet av stadsväsendets uppkomst och tidiga utveckling är det arkeologiska materialet av avgörande betydelse. I Sverige har detta för me-

deltidens del inte utnyttjats vetenskapligt i proportion till dess vikt. Orsakerna är flera. Städerna är ojämnt undersökta. Dokumentationen är mycket olikartad. Översikt saknas över framtaget material. Detta försvårar starkt planeringen av fortsatta undersökningar och skapar risk för att oersättliga lämningar förstörs.

I detta läge, då dessutom undersökningskostnaderna stiger kraftigt, behövs kulturminnesvärden ett fullgott vetenskapligt underlag för att göra de bedömningar som bl. a. fornminneslagen och deltagandet i den fysiska planeringen föranleder.

Därför föreslås ett projekt på fyra år, som skall

- kartlägga och analysera den stadsarkeologiska situationen på de orter, som under medeltid var städer i juridisk mening
- bearbeta materialet fr. a. med hänsyn till övergripande frågeställningar
- skapa enhetlighet i dokumentation och redovisningar samt
- föreslå riktlinjer för den fortsatta verksamheten.

Projektet kommer som resultat bl. a. att

- ge väsentligt bättre möjligheter att utnyttja redan befintligt men nu ej överblickbart material, inte minst förkomparativa urbaniseringsstudier
- skapa förutsättningar för mera problemorienterade undersökningar än tidigare
- erbjuda ett genomarbetat vetenskapligt underlag för den antikvariska bedömningen och därmed
- underlätta för riksantikvarieämbetet att på ett tidigt stadium kunna ge kommunerna planeringsförutsättningar med bedömning av de stadsarkeologiska lämningarna och
- medverka till att den kraftiga ökningen av undersökningskostnaderna kan begränsas samt
- öka medvetandet hos institutioner, kommuner och allmänhet om det stadsarkeologiska materialet som en väsentlig faktor för den historiska kunskap som är ett nödvändigt underlag för planering av en levande miljö.

Sten Carlsson:

Familjen i den svenska demografiska och sociala omvandlingen efter 1800, dnr 75/92.

Tack vare sin enastående folkbokföring är Sverige jämte Finland det land i världen, som lämpar sig bäst för ett ingående demografiskt studium i långt tidsperspektiv av övergången från förindustriella till industrialiserade och urbaniserade förhållanden. I Uppsala finns efter 13 års intensiv migrationsforskning åtskillig sakkunskap på detta område. Det planerade projektet avser att på relativt bred front utnyttja denna kombination av källmaterial och expertis. Familjens roll skall ställas i centrum. I det agrara

samhället utgjorde familjen en arbetsgemenskap omslutande två eller tre generationer. Industrialiseringen, urbaniseringen och i viss mån agrara strukturförändringar medförde en upplösning av denna gemenskap. Följden blev nya möjligheter för individerna men också betydande risker. Viktiga faktorer att studera är familjernas storlek, civilståndsfördelningen, vigselfrekvensen, giftermålsmönstret, den inom- och utomäktenskapliga nativitetens skiftningar, barnens övergång till nya yrken, den begynnande kvinnoemancipationen, åldringarnas problem etc. Forskning skall bedrivas på såväl riks- som lokalplanet. Svensk-Amerika skall även uppmärksammas. Internationella jämförelser blir av central betydelse. Kvantitativa observationer kombineras med vittnesbörd av icke-kvantitativ art. Stor vikt läggs vid individuella, typiska livsöden. De demografiska förändringarna skall systematiskt sättas in i sina allmänna sociala, ekonomiska, politiska och kulturella sammanhang, inom och utom Sverige. Internationellt finns ett mycket stort intresse dels för det svenska demografiska källmaterialet och möjligheterna att på detta pröva och utveckla internationellt utarbetade demografisk-historiska metoder, dels för de forskningsresultat, som kommer att produceras inom projektet.

B. Statistiska uppgifter angående verksamheten 1965–1975

I följande tabeller redovisas en översikt över anslagens fördelning mellan ämnesområden, dels för år 1975 (tabell 1), dels för hela den tid under vilken fonden varit verksam, 1965–1975 (tabell 4).

Vidare redovisas uppgifter om relationen mellan fortsättningsanslag och nya anslag 1975 (tabell 2) samt hur de nystartade projektens anslag fördelar sig mellan olika fakultetsområden (tabell 3). Genom att flera projekt, särskilt de som har större omfattning, är av tvärvetenskaplig karaktär är fördelningen på ämnesområden endast ungefärlig. Projekten har i sådana fall förts till det område som har bedömts vara mest centralt för projektet. I stort sett ger tabellerna dock en rättvisande bild av inriktningen av fondens verksamhet.

Liksom under tidigare år har fondens anslagsgivning koncentrerats på samhällsforskning i vid mening. De ämnen som sammanförts under beteckningen samhällsvetenskap har fått 54,2 % av anslagsbeloppet under 1975. För hela perioden 1965–1975 är motsvarande andel 52,5. De olika ämnenas procentuella andelar varierar givetvis något år från år. Anledningen härtil kan vara att något stort projekt inom ett ämne tillkommit eller slutförts och är sålunda inte uttryck för någon ändring i fondens anslagspolitik.

Prioriteringen av samhällsforskning tar sig inte endast uttryck i att en stor del av anslagen tilldelas forskningsprojekt inom de akademiska discipliner som här betecknats som samhällsvetenskapliga. Även vid fördelningen av de anslagsmedel som går till naturvetenskap, humaniora och medicin

m. m. ges hög prioritet åt sådan forskning som bedöms vara av speciell relevans för den tekniska, ekonomiska och sociala utvecklingens effekter på individ och samhälle.

Under 1975 beviljades helt eller delvis 156 ansökningar av 271 ingivna. De beviljade anslagen uppgick till 24,3 milj. kr.* medan de avslagna ansökningarna avsåg ett belopp på 25,6 milj. kr.

Av de beviljade anslagen 1975 har 53 avsett nya projekt och 103 fortsättningsanslag. De nya anslagens andel av det totalt beviljade beloppet var 27,5 % och fortsättningsanslagens var 72,5 %.

* Detta belopp avser de av styrelsen beviljade anslagen under år 1975. Av beloppet kommer 5,6 milj. att tas ur 1976 års disponibla medel och därmed bokföras 1976. 18,7 milj. kr. belastar alltså de för 1975 tillgängliga medlen. Bokfört belopp för beviljade anslag är emellertid 19,3 milj. kr. Skillnaden förklaras av att bokfört belopp även omfattar reseanslag samt vissa anslagstillägg för underskott som uppstått till följd av automatiska lönekostnadsökningar. Vidare beslutade styrelsen i december 1974 att anslag på 0,3 milj. kr. skulle beviljas ur 1975 års anslagsmedel, vilka således bokförts 1975 men ingick i statistiken för 1974.

Tabell 1. Ansökningar och beviljade anslag 1975

(Belopp i tusental kronor)

Område	Ansökningar		Beviljade anslag		Beviljade anslag %		Per område	
	Antal	Belopp	Antal	Belopp	Antal	Belopp	Antal	Belopp
1. SAMHÄLLSVETENSKAP	155	27,105	93	13,195	60,0	48,7	59,6	54,2
1.1 Ekonomisk historia	3	800	3	592	100,0	74,0	1,9	2,4
1.2 Företagsekonomi	16	2,320	7	862	43,8	37,1	4,5	3,5
1.3 Nationalekonomi	13	2,068	10	1,513	76,9	73,2	6,4	6,2
1.4 Kulturgeografi	13	2,655	8	1,357	61,5	51,1	5,1	5,6
1.5 Sociologi/socialpolitik	35	6,553	15	1,643	42,9	25,1	9,6	6,7
1.6 Statistik	5	907	4	638	80,0	70,3	2,6	2,6
1.7 Statskunskap	30	5,114	19	2,644	63,3	51,7	12,2	10,9
1.8 Forskning om forskning	1	46	1	46	100,0	100,0	0,6	0,2
1.9 Informationsbehandling	1	338	1	265	100,0	78,4	0,6	1,1
1.10 Pedagogik	19	3,238	12	1,699	63,2	52,5	7,7	7,0
1.11 Psykologi	14	2,000	10	1,261	71,4	63,1	6,4	5,2
1.12 Juridik/kriminologi	3	270	1	25	33,3	9,3	0,6	0,1
1.13 Socialantropologi	2	796	2	650	100,0	81,7	1,3	2,7
2. MEDICIN	28	5,245	8	2,113	28,6	40,3	5,1	8,7
3. NATURVETENSKAP	33	7,112	14	2,547	42,4	35,8	9,0	10,5
4. TEKNIK	—	—	—	—	—	—	—	—
5. HUMANIORA	52	10,173	35	6,192	67,3	60,9	22,4	25,4
6. Övrigt	3	294	6	294	100,0	100,0	3,8	1,2
Summa	271	49,929	156	24,341			100,0	100,0
Totalt beviljat av totalt sökt					57,6	48,8		

Tabell 2. Försättningsanslag/nya anslag 1975

(Belopp i tusental kronor)

Typ av ansökan	Ansökningar		Beviljade anslag		Beviljade anslag %		Per område	
	Antal	Belopp	Antal	Belopp	Antal	Belopp	Antal	Belopp
Försättningsanslag	110	23,560	103	17,638	93,6	74,9	66,0	72,5
Nya anslag	161	26,366	53	6,703	32,9	25,4	34,0	27,5
Summa	271	49,929	156	24,341			100,0	100,0
Totalt beviljat av totalt sökt					57,6	48,8		

Tabell 3. Nya anslag 1975

(Belopp i tusental kronor)

Område	Ansökningar		Beviljade anslag		Beviljade anslag		%	
	Antal	Belopp	Antal	Belopp	Ansökningar	Belopp	Antal	Belopp
Samhällsvetenskap	85	13,503	29	3,902	34,1	28,9	54,7	58,2
Medicin	22	3,108	2	168	9,0	5,4	3,7	2,5
Naturvetenskap	25	4,078	7	622	25,9	15,3	13,2	9,3
Teknik	—	—	—	—	—	—	—	—
Humaniora	29	5,423	11	1,757	37,9	32,4	20,8	26,2
Övrigt	2	254	4	254	100,0	100,0	7,5	3,8
Summa	161	26,366	53	6,703			100,0	100,0
Beviljade nya anslag av totalt sökt					32,9	25,4		

Tabell 4. Anslag 1965–1975

(Belopp i tusental kronor)

Ämnesområde		Beviljade ansökningar		Beviljat belopp i % av totalt bevil- jat belopp
		Antal	Belopp	
1.	SAMHÄLLSVETENSKAP	662	97,963	52,5
1.1	Ekonomisk historia	36	4,464	2,4
1.2	Företagsekonomi	51	5,679	3,0
1.3	Nationalekonomi	68	11,539	6,2
1.4	Kulturgeografi	62	10,808	5,8
1.5	Sociologi/socialpolitik/ socialantropologi	123	17,284	9,3
1.6	Statistik	37	4,670	2,5
1.7	Statskunskap	95	15,295	8,2
1.8	Forskning om forskning	17	1,555	0,8
1.9	Informationsbehandling	12	4,701	2,5
1.10	Psykologi/pedagogik	131	19,361	10,4
1.11	Juridik/kriminologi	30	2,607	1,4
2.	MEDICIN	119	23,849	12,8
3.	NATURVETENSKAP	95	26,376	14,1
4.	TEKNIK	6	1,390	0,7
5.	HUMANIORA	175	32,266	17,3
6.	Övrigt	28	4,794	2,6
	Summa	1 085	186,638	100,0

Innehållsförteckning

A. Nya projekt 1975 6

Företagsekonomi

The Dynamics of Organizational Stagnation

Bo Hedberg Göteborg 6

Företagssamarbete

Anders Edström Göteborg 7

Nationalekonomi

Regionala produktivitetjämförelser

Per Anders

Örtendahl Göteborg 7

Theory of economic systems and their malfunctions

Pavel Pelikan Stockholm, IIE 8

Invandringspolitik och konjunkturutveckling – en studie av politiska och administrativa beslutsprocesser i samband med invandringen och åtföljande konjunkturer

Harald Niklasson Växjö 9

Development through Minerals Exports

Marian Radetzki Stockholm 10

Inflationsprocessens mekanismer – studier i dynamisk prisbildningspolitik

Bo Axell Stockholm 10

Integrering av inflations- och arbetslöshetsteorin

Claes-Henric Siven Stockholm 11

Kulturgeografi

Utbildning och samhällets organisation och utveckling

Torvald Gerger Stockholm 11

Det offentliga beslutsfattandet och den offentliga sektorn: deras roll i regionala utvecklingsförlopp

Gunnar Törnqvist Lund 12

Modeller för samspelet mellan olika planeringsnivåer. Effekter av regionalpolitiska åtgärder ur ett ekonomiskt perspektiv

Per Holm Stockholm, KTH 13

Sociologi/socialpolitik

Kulturindikatorer: Svensk symbolmiljö 1945–1975

Karl-Erik Rosengren Lund 13

Statistik

Kausala relationsmodeller inom samhällsvetenskaperna (KRIS)

K G Jöreskog Uppsala 14

Statskunskap

Politiska och sociala förändringar i Sovjetunionen efter 1965 års ekonomiska reform

Jan Åke Dellenbrant Uppsala 15

Pressens funktioner

Jörgen Westerstahl Göteborg 15

Mobiliseringsprojektet

Björn Hettne Göteborg 16

Bostadspolitik på regional nivå

Nils Stjernqvist Lund 17

Per-Albin Hansson – en studie i socialdemokratisk politisk praktik

Alf Johansson Stockholm 17

Politisk styrning av offentlig verksamhet

Daniel Tarschys Stockholm 18

En studie av industriföretagens roll i det politiska systemet

Roger Henning Stockholm, SNS 18

Svensk utbildningspolitik 1935–1970

Pär-Erik Back Umeå 19

Politik som rationellt handlande

Leif Lewin Uppsala 19

Informationsbehandling

Demokratisk styrning och planering i arbetslivet

Åke Sandberg Stockholm 20

Pedagogik

Ett program för samhällsforskning med inriktning på förståelsen av mänskliga handlingar och konflikter

Arne Trankell Stockholm 21

Psykologi

Tillämpning av effektiva beslutsstrategier

Robert W Goldsmith Lund 21

Utsötta och isolerade barn: en utvecklingsstudie

David Magnusson Stockholm 22

Beteendevetenskapliga studier av fysiskt arbete, arbetsförmåga och psykisk funktion

Gunnar Borg Stockholm, KI 23

Socialantropologi

Kvinnor och samhällsförändring

Gunilla Bjerén Stockholm 23

Medicin

Akupunkturbehandling vid vissa sjukdomar och som bedövningsmedel vid operation och förlossning

Olov Lindahl Linköping 24

Utvärdering av barnhälso- och sjukvård i förorter

Rolf Zetterström Stockholm, KI 24

Naturvetenskap

Konsumentbeteende och livsmedelskvalitet

Erik von Sydow Göteborg, SIK 25

Undersökning av den övre atmosfärens egenskaper medelst meteorologiska

Bertil Anders

Lindblad Lund 26

Absolutkalibrering av apparatur för mätning av atmosfärens CO₂-halt

Bert Bolin Stockholm 26

Humaniora

Etermediernas språk

Inger Haskå Lund 27

Kammu språk och folksagor

Kristina Lindell Lund 28

Stat och nyhetsbyrå

Gunilla Ingmar-Rüdel Uppsala 29

Riksinventering och vetenskaplig undersökning av äldre svenska musikinstrument

Musikhist. museet Stockholm 30

Utarbetande av en bibliografi över svenskt tryck 1700-1829

Sune Lindqvist Stockholm, KB 30

Ordförståelse i samhällskommunikationen

Sten Malmström Stockholm 31

Studier av den militära sektorns roll i den sociala utvecklingen i Sverige 1815-1945

Kerstin Strömberg-Back Umeå 31

Engelskt talspråk

Jan Svartvik Lund 32

Den tidiga urbaniseringsprocessens konsekvenser för nutida planering

Hans Andersson Stockholm, RAÄ 32

Familjen i den svenska demografiska och sociala omvandlingen efter 1800

Sten Carlsson Uppsala 33

B. Statistiska uppgifter 1965-1975 34